

Цитування:

Скаканді Ю. Ю. Специфіка інтерпретацій композицій у натюрморті. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2023. № 1. С. 180–184.

Skakandi Yu. (2023). Specificity of Interpretation of Compositions in Still Life. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 1, 180–184 [in Ukrainian].

*Скаканді Юлій Юлійович,
професор кафедри дизайну
Державного університету
інфраструктури та технологій,
народний художник України
<https://orcid.org/0000-0001-8897-0439>
Skakandi24@gmail.com*

СПЕЦИФІКА ІНТЕРПРЕТАЦІЙ КОМПОЗИЦІЙ У НАТЮРМОРТІ

Мета дослідження – виявити особливості інтерпретацій композицій у натюрморті на прикладі п'яти постановок і проілюструвати їх зразковими творами. **Методологія дослідження** ґрунтується на застосуванні методів аналізу, спостереження, опису, що дають змогу дослідити особливості інтерпретацій заданих композицій. **Новизна статті** полягає в тому, що розширено й доповнено особливості роботи над такою важливою ділянкою акварельного живопису, як натюрморт. На прикладах конкретних постановок наочно продемонстровано виконання поставлених завдань. **Висновки.** Важливим здобутком дослідження констатуємо, що подібно до портрета, пейзажу, натюрморт має свої особливі засоби впливу на настрій і думки глядачів. Звичайно, що людина, її складний духовний світ, найрізноманітніші образи природи відкривають перед живописцем ширші можливості зацікавити й зворушити глядача, ніж зображення «мертвих речей». Отож натюрморт дає змогу переконатися, що в живописі не тільки об'єкт зображення, а й те, як він змальований визначає зміст твору. Комбінуючи різноманітні прийоми роботи та шукаючи нові, художник може досягти у своїх творах такої сили та виразності, соковитості і яскравості кольору, найтонших переходів тону, глибини та різноманітних фактур, які піднесуть його творчість на якісно вищий щабель. Творче начало в роботі завжди переважає і поєднується з експериментом, а також з емоційністю художника, його здатністю узагальнювати й відбирати, мислити пластично, зоровою пам'яттю. Зрілий художник спирається на ці якості вже суто механічно, але знання основних законів живопису, рисунка та композиції – завжди в його свідомості, складаючи тим самим свою систему методів. Тому основне завдання молодого художника – оволодіти технікою ремесла, освоїти основні закони, тобто закласти міцну базу для розбудови власних думок, творчих ідей, сила вираження яких буде зумовлена, без сумніву, талантом художника.

Ключові слова: акварель, натюрморт, композиція, натурні постановки, пленер, колірні відношення, освітлення.

Skakandi Yulii, Professor, Design Department, State University of Infrastructure and Technologies, People's Artist of Ukraine

Specificity of Interpretation of Compositions in Still Life

The purpose of the study is to reveal the peculiarities of interpretations of compositions in still life using the example of five productions and to illustrate them with exemplary works. **The research methodology** is based on the application of methods of analysis, observation, description, which allow us to investigate the peculiarities of interpretations of the given compositions. **The scientific novelty** lies in the fact that the author has expanded and supplemented the features of work on such an important area of watercolor painting as still life. The implementation of the set tasks is clearly demonstrated on the examples of specific productions. **Conclusions.** An important achievement of the research is that, like a portrait and a landscape, a still life has its own special means of influencing the mood and thoughts of the audience. Of course, a person, his/her complex spiritual world, the most diverse images of nature open up wider opportunities for the painter to interest and affect the viewer than images of "dead things". Thus, still life enables verifying that in painting not only the object of the image, but also the way it is depicted determines the content of the work. By combining various methods of work and looking for the new ones, the artist can achieve in his/her works such strength and expressiveness, juiciness and brightness of colour, the most subtle transitions of tone, depth, and various textures, which will raise his/her creativity to a qualitatively higher level. The creative principle in the work always prevails and is combined with the experiment, as well as with the emotionality of the artist, his/her ability to generalise and select, to think plastically, with visual memory. A mature artist relies on these qualities already purely mechanically, but knowledge of the basic laws of painting, drawing, and composition are always present in his/her mind, thereby forming his/her system of methods. Therefore, the main task of a young artist is to master the techniques of the craft, to master the basic laws, that is, to lay a solid foundation for the development of one's own thoughts, creative ideas, the power of expression of which will be determined, without a doubt, by the artist's talent.

Key words: watercolor, still life, composition, natural settings, plein air, colour relationships, lighting.

Актуальність теми дослідження. У публікації йдеться про творче ставлення до композицій у натюрморті, який має величезні зображувальні можливості. Багато чого залежить від композиційного розміщення предметів, рівноваги різноманітних форм і розподілу кольорних плям. Пропонуємо на конкретних прикладах опрацювати поставлені живописні завдання, при цьому врахувати, що важливу роль відіграють вивчення освітлення і тональні відношення. Все це сприятиме успішному застосуванню набутих знань на практиці, зокрема дасть змогу обирати вдалі рішення та прийоми для створення цікавої та грамотної авторської роботи.

Аналіз досліджень і публікацій. Розвідки, присвячені натюрморту, не достатньо представлені в науковому та освітньому просторі. Серед них, зокрема, робота В. Шпака «Акварельний живопис України в історичному розвитку» [4], проте в ній не розкрито композиційні та живописні особливості натюрморту; а також дослідження О. Пилипчука «Композиція як мова пластичного мистецтва» [3]. Серед українських видань варто також відзначити праці: В. Фельдмана «Мистецтво акварельного живопису» (Київ, 1967); А. Горбенка «Живопис для архітекторів» (Київ, 1991); М. Кириченка, І. Кириченка «Основи образотворчої грамоти» (Київ, 2002). Водночас можливості створення майстерно виконаних натюрмортів не вичерпні й заслуговують на подальше вивчення.

Мета роботи – виявити особливості інтерпретацій композицій у натюрморті на прикладі п'яти постановок і проілюструвати їх зразковими творами.

Виклад основного матеріалу. Акварель відома з давніх часів. Найпоширеніші її жанри – пейзаж, портрет, натюрморт. Менш використовують сюжетно-тематичні композиції. «Акварель торкається багатьох проблем мистецтва живопису, тому твори художників-акварелістів позначені пошуками, спільними для всього живопису», – зазначає відомий київський майстер акварелі, автор навчального посібника із цієї техніки Василь Шпак [4, 379].

Натюрморт – один із найпоширеніших жанрів творчості. У своїх найкращих творах він став дієвим засобом естетичного виховання особистості, виховуючи її смаки, розуміння та уявлення. Це своєрідна творча лабораторія, де художник, досліджуючи, вирішує різні професійні завдання, набуває майстерності, виробляє свій стиль і почерк. «Саме на прикладі натюрморту найлегше ознайомитися із чарівною силою живопису, яка малоцікаве в житті робить

цікавим у мистецтві» [1, 37]. Праця над натюрмортом є початковим етапом у процесі навчання. Успішна праця залежить від композиційного розміщення предметів, рівноваги різноманітних форм і розподілу кольорних плям. Їх потрібно розташувати так, щоб вони викликали інтерес, щоб око спостерігало розмаїття форм і водночас сприймало їх як єдине ціле. Композиція – мова пластичного мистецтва, це основна ланка, яка забезпечує цілісність картини. Вона організує і план зображуваного, і зображення, говорячи про тривимірний простір на двомірній площині. Організація простору не можлива без урахування законів композиції на площині [3, 61].

Своєрідність роботи над натюрмортом у тому, що його можна ставити й писати за різних умов: у приміщенні з денним та штучним освітленням, на пленері – у затінку й на сонці. Можна безмежно урізноманітнювати композиції предметів, умови освітлення і створювати будь-які живописні завдання. Багато художників у тематичних картинах зображують натюрморт для найповнішого розкриття змісту. Часто трапляється так, що у творі натюрморт стає певним композиційним центром. Предмети, зображені на першому плані, часто стають ключем, що розкриває суть задуму й живописно-пластичну будову всієї композиції. У натюрморті художник свідомо підбирає та нагромаджує якісь речі, що надають картині змістового відтінку, викликають певні асоціації в глядача.

Як самостійний жанр мистецтва натюрморт має величезні зображувальні можливості. З його допомогою передають не тільки красу предметного світу, а і його матеріальну сутність. Певні речі в натюрморті відтворюють в образній формі суттєві сторони життя; вони можуть фіксувати епоху, важливі історичні події. Це тому, що художник свідомо обирає об'єкти для зображення, тим самим висловлюючи власне ставлення до світу. За класичною схемою основу картини вирішували на середньому плані; передній план, як правило, заповнювали дрібні предмети, що слугували мовби підходом до зображення. Третій план – тло мало передавати нейтральний простір. Натюрморти художники будували із предметів побуту, розміщували їх зі смаком, сягаючи вишуканості й гармонії. Зображували посуд, фрукти, рибу, дичину. Майстерно й витончено передавали матеріальність предметів: металу, скла, полив'яної кераміки, розмаїту поверхневу фактуру овочів, фруктів і драпіровки. В опрацюванні форми доводилося використовувати прийом багатошарового

лесування, який сприяв переконливому предметному зображенню.

Натурні постановки, складені з предметів різного кольору, правлять найкращим матеріалом для вивчення освітлення і розмаху тональних відношень. Окрім цього, натюрморт, багатопредметний та багатоплановий, висуває перед студентами питання просторового вирішення, з урахуванням правил і законів перспективи. Це завдання розв'язують на папері, розглядаючи його не у двох, а в трьох вимірах. Тому художник і сприймає натуру як тривимірну, дбаючи про просторове розміщення предметів. На площині наносять не плями та лінії, а поверхню об'ємних форм спрямовують у глибину. Щоб правильно написати будь-що, загального враження про предмет замало: необхідно знати правила й закони зображувальної грамоти та вміти їх застосовувати на практиці.

Постановка, розрахована на рівень підготовки студента, полегшує успішне володіння ним основ зображувальної грамоти. Всі наступні навчальні завдання мають сприяти розвитку в здобувача художнього смаку, творчого ставлення до справи, відповідати високим естетичним вимогам. Грамотна композиція за всіма якостями творчого натюрморту поруч із вирішенням навчальних завдань має викликати в студентів ще й творче ставлення до його виконання.

У навчальних закладах мистецького спрямування рисункові та живопису на пленері мають приділяти особливу увагу. На пленері вони набувають практичного досвіду вдало використовувати художні матеріали й засоби. За короткий термін вони спроможні створити зображення, фіксуючи найхарактерніше. Уміння бачити колір у світловому середовищі дає можливість правильно вибрати основну групу фарб для створення кольорового етюдю. У процесі роботи над етюдом опановують певну методику, її прийоми й принципи, закономірності зображувальної мови. Вивчення природи з олівцем і пензлем сприяє зростанню професійної майстерності, що формує дійсно творчого художника-майстра. Через спілкування з природою розвивається зорова пам'ять, з'являється вміння передавати певний стан освітлення природи, колорит і просторову глибину довкілля на основі методу колірних і тонових порівнянь.

Для перших натюрмортів варто обирати предмети, не складні за формою, які мають різноманітний колір (помаранчевий апельсин, жовтий лимон, синя чи зелена чашка тощо). Треба надавати перевагу предметам,

гармонійним за кольором. Наприклад, улюбленим об'єктом майстрів натюрморту є квіти. Відтворені живописцем, вони збуджують приємні відчуття глядачів.

Навчальна робота над натюрмортом зобов'язує передавати тривимірність форми та її просторового положення. Бажані постановки з кухонних предметів, куди можна додати також овочі, рибу й інші продукти харчування, зі столового або чайного посуду з додаванням хлібних виробів або фруктів. Натюрморт, на якому зображено смачну їжу, здатний викликати апетит, знявряддя праці – бажання працювати й ін. Гарні натюрморти можна складати на тему врожаю, а також квітів чи гілок з осіннім листям різного забарвлення. Цікаво підбирати кілька предметів, які мають різні відтінки одного кольору. Тло бажано підбирати спокійне, без яскравих і дрібних деталей.

Розглянемо, як втілено на практиці п'ять із найбільш популярних композицій у натюрморті.

1. Натюрморт з побутових предметів, об'єднаних однією темою. До постановки входять два-три предмети, різні за розмірами, формами, матеріалами (драпіровка, фрукти, овочі тощо). Освітлення бокове, для постановки обирають предмети, насичені за кольором.

Головне навчальне завдання – визначити локальні колірні відносини з передачею форми узагальненими прокладками.

Під час роботи предмети порівнюють за кольором, тоном і перспективними планами. Насамперед визначають контрастні відношення. При порівнянні за тонами варто відзначити, які місця світліші, які темніші, наскільки освітлені частини предметів світліші від тіней тощо.

Коли пишуть предмет, розташований на другому плані, то його порівнюють з фоном та іншими предметами. Тло визначають шляхом порівняння його з предметами, що знаходяться попереду.

2. Натюрморт із предметів, які характеризують працю художника. Композиція постановки може складатися з трьох або чотирьох предметів (наприклад туби й ванночки з фарбами, рулон паперу, репродукція, ваза або склянка з пензлями тощо), а також з однієї чи двох драпіровок.

Треба підібрати предмети різноманітні за формою, матеріалом, кольором і дати їм композиційну побудову з чітко вираженою тематичною направленістю.

3. Натюрморт з предметів декоративно-прикладного мистецтва. Постановка може складатися з двох предметів, різних за матеріалами, фактурою, але близьких за колірною гамою, наприклад килим і металевий (керамічний) глечик з орнаментом. Пропоноване розсіяне бокове або пряме освітлення. Основними завданнями є вирішення колориту, нюансування в тоні та в кольорі, передача матеріалу й фактури предметів.

Особливістю постановки є наявність орнаментованих предметів, тому варто звернути увагу на те, щоб орнаменти не мали окремих вигляд, а лежали б на поверхні великої форми та підпорядковувались тональному середовищу, у якому містяться самі предмети.

4. Натюрморт, поставлений біля вікна проти світла. Постановку підбирають не більше ніж з п'яти предметів та однієї-двох драпіровок. Можливе включення до неї кімнатних квітів або букета. Головне завдання полягає в передачі кольору затемнених поверхонь, простору та матеріалу предметів при складних умовах освітлення.

Варто враховувати, що в цій постановці тінюві ділянки більше насичені за кольором, ніж освітлені, і в тіні форма буде читатися більш м'яко, узагальнено, ніж на світлі.

5. Натюрморт з гіпсовою античною головою. До постановки входять гіпсова голова й кілька предметів, які відносяться до мистецтва (наприклад пензлі, рулон паперу, етюдник, книга тощо). Варто вибрати також одну-дві драпіровки, одну з яких розміщують з розрахунком рефлексу, що падає від неї на затінену частину гіпсової голови. Необхідно ретельно побудувати рисунок голови. Якщо вона буде намічена неточно, це спричинить складнощі в роботі аквареллю, призведе до виправленням пензлем і до втрати свіжості письма. Важливо прослідкувати вплив на гіпс кольору предметів, які його оточують (на ньому добре помітні рефлекси). Гіпсова голова в цій постановці є композиційним центром і повинна мати найбільш світлі місця в загальному тоновому рішенні. Крім перерахованих вище видів робіт, дійсну допомогу при освоєнні акварельного живопису дають короткочасні етюди.

Ілюстрацією до першого із п'яти запропонованих варіантів натюрмортів можна представити акварель «Гранати» (38x56, 2022 р.) учасниці Четвертої всеукраїнської та міжнародної виставки «Море акварелі» Олени Білгородської з Одеси [2, 39]. У ній на тлі площини, вкритої барвистою тканиною представлено в центрі композиції тарілку з

білого фарфору, на якій лежить цілий та розрізаний гранати, ще один і частина граната лежать за межами тарілки. Майстерно виписані плоди яскравістю кольору домінують у добре вирішеній композиції.

Невибагливий натюрморт у вигляді білої з кольоровими доповненнями фарфорової тарілки, на якій коричневого кольору склянка з різними пензлями, один пензель лежить на тарілці в напрямі до глядача. Доповненням сюжету слугують червоне яблуко на тарілці та прозора склянка для води поруч. Усе це розташовано на вузькому чорного кольору столику на тлі творіння рук художника – вітражі. Робота Аміни Айдамірової-Шапко з Одеси виконана у 2020 році й називається «Вітраж» (60x40) [2, 34].

Третю позицію із запропонованих натюрмортів розглянемо на прикладі роботи Павла Мельника-Крисаченка «Натюрморт із домінуванням предметів світлих кольорових тонів» [5, 138]. У центрі композиції горизонтального формату на тлі драпіровки жовтуватого кольору постає керамічний глек з орнаментом. Він встановлений на білому бруску прямокутної форми, під ним меншого розміру ще один глек помаранчевого кольору. На передньому плані композицію у вигляді піраміди доповнює ще одна драпіровка тканини білого кольору.

Вишуканий за композицією і колірною гамою натюрморт Сільвії Станської зі Словаччини поставлений біля вікна й називається «Вікно Дани» (2022), напевно, доньки художниці. Він експонувався на міжнародній виставці акварелі в італійському місті Фабріано [6, 198]. Фарфоровий вазон з ліліями домінує в композиції, хоча й поставлений збоку. Його доповнюють свічник та інші другорядні предмети. З правого боку від вазона зображено зеленкуватого кольору тканину з декором. Кольори майстерно поєднані між собою й приваблюють своєю гармонією.

Не менш складні натюрморти з гіпсовими античними головами. Зразком вирішення поставленого завдання перед киянином Віталієм Коновалом може бути його акварель з гіпсовою головою Венери, виконана в техніці лесувального письма [5, 101]. Її голова, встановлена на гіпсовій підставці, постає на тлі драпіровок двох кольорів (охристо-оливкового й рожевого) зверненою вліво й досить органічно вписалася в композицію. Ретельно пророблені складки драпіровок, грамотно позначені рефлекси від тканин на гіпсовій богині.

Література

1. Білецький П. О. Мова образотворчих мистецтв. Київ : Радянська школа, 1973. С. 37.
2. Море акварелі. Четверта всеукраїнська та міжнародна виставка. Одеса, 2022. С. 34.
3. Пилипчук О. Композиція як мова пластичного мистецтва / Українська академія мистецтва. *Дослідницькі та науково-методичні праці*. 2005. Вип. 12. С. 61.
4. Шпак В. Акварельний живопис України в історичному розвитку. *Етнодизайн в контексті українського національного відродження та європейської інтеграції* : зб. наук. пр. Книга друга. Полтава, 2019. С. 379.
5. Шпак В. Основи живопису: акварель : навч. посіб. Київ, 2013. С. 138.
6. Fabriano in Acquarello. Catalog photos, 2022. P. 198.

References

1. Bilets'kyu, P. O. (1973). The language of fane arts. Kyiv: Radyans'ka shkola, 37 [in Ukrainian].
2. More akvareli. (2022). The fourth all-Ukrainian and international exhibition, Odesa, 34 [in Ukrainian].
3. Pylypchuk, O. (2005). Composition as a language of plastic art. *Doslidnyts'ki ta naukovo-metodychni pratsi*, 12, 61 [in Ukrainian].
4. Shpak, V. (2019). Watercolor painting of Ukraine in historical development. *Ethnodesign in the context of Ukrainian national revival and European integration*. *Zbirnyk naukovykh prats'*. Knyha druha. Poltava, 379 [in Ukrainian].
5. Shpak, V. (2013). *Osnovy zhyvopysu: akvarel'*. *Navchal'nyy posibnyk*. Kyiv, 138. [In Ukrainian].
6. Fabriano in Acquarello. (2022). Catalog photos, 198 [in Italy].

*Стаття надійшла до редакції 03.01.2023
Отримано після доопрацювання 14.02.2023
Прийнято до друку 20.02.2023*